

**Ministerstvo financí
České republiky**

FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO VÝVOJ V ČESKÉ REPUBLICE

Obsah

Seznam užitých zkratk	3
Shrnutí (executive summary)	4
Proč je finanční vzdělání (a vzdělávání) důležité?	4
Co má ČR v oblasti finančního vzdělávání za sebou a co se již povedlo?	4
Proč potřebujeme Národní strategii finančního vzdělávání?	5
Proč potřebujeme (novou) strategii?	5
Co nová strategie přinese?	5
A. Potřeba ochrany spotřebitele a finančního vzdělávání v ČR	6
Rozvoj finančního trhu a „byznys s dluhy“ v ČR	6
Role Ministerstva financí – ochrana spotřebitele na finančním trhu a finanční vzdělávání	8
B. Geneze finančního vzdělávání v ČR a role MF	11
Pracovní skupina pro finanční vzdělávání (PSFV)	11
Výuka finanční gramotnosti ve škole a standard finanční gramotnosti	12
International Network on Financial Education (INFE)	14
Národní strategie finančního vzdělávání	15
Webové stránky „Proč se finančně vzdělávat?“	15
Měření finanční gramotnosti	17
Finanční vzdělávání jako nástroj prevence lichvy a exekucí	17
C. Revize Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV)	18
Východiska revize	18
Veřejná konzultace	18
Prioritní cílové skupiny	18
Role a odpovědnost členů PSFV	20
Evidenze projektů	22
Budoucí kroky	22

Seznam užitých zkratk

ČBA – Česká bankovní asociace

ČNB – Česká národní banka

INFE – International Network on Financial Education

KFA – Kancelář finančního arbitra

MF – Ministerstvo financí

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MŠP – Ministerstvo spravedlnosti

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NSFV – Národní strategie finančního vzdělávání

OECD – Organization for Economic Cooperation and Development

PSFV – Pracovní skupina pro finanční vzdělávání

Shrnutí (executive summary)

Proč je finanční vzdělání (a vzdělávání) důležité?

- Finanční vzdělávání je klíčový nástroj pro boj se zadlužením spotřebitelů a domácností, eliminaci jejich předlužení, snížení počtu exekucí a insolvenčních řízení a jiných negativních jevů. To se odráží ve snížení počtu lidí závislých na vyplácení sociálních dávek, a tedy i na **snížení zátěže veřejných financí**.
- Pozitivním důsledkem finančního vzdělávání je zvýšení úspor domácností a jejich investic do ekonomiky, obecně pak **zvýšení blahobytu obyvatelstva**, včetně skupin jako jsou např. nižší sociální vrstvy, střední třída a v dlouhodobém pohledu také senioři.
- Politický závazek zabývat se aktivně finančním vzděláváním je obsažen i v **Programovém prohlášení vlády** (str. 8 v části Finance a hospodaření státu se doslova uvádí: „Zaměříme se rovněž na ochranu spotřebitelů finančních služeb a rozvoj finančního vzdělávání“.).

Co má ČR v oblasti finančního vzdělávání za sebou a co se již povedlo?

Finanční vzdělávání do škol

- ČR byla jednou z **prvních zemí na světě**, které zavedly povinné finanční vzdělávání žáků základních (2013) a středních (2009) škol.
- Cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky na prvním a druhém stupni základních škol a žáky středních škol definuje tzv. **standard finanční gramotnosti**, který se promítá do rámcových vzdělávacích programů, resp. školních vzdělávacích programů každé školy a stanoví, co se má v rámci jednotlivých předmětů učit.
- Standard byl v roce 2017 významně **aktualizován na základě měření finanční gramotnosti** (viz níže), nyní probíhá jeho implementace do rámcových vzdělávacích programů.

Měření finanční gramotnosti

- V letech 2010 a 2015 provedlo MF měření finanční gramotnosti dospělé populace v ČR, které poskytuje unikátní **datový a informační základ** pro nastavení politik a opatření v oblasti finančního vzdělávání a umožňuje srovnání na mezinárodní úrovni.
- Výsledky tohoto měření řadí mezinárodně **ČR do mírného podprůměru**. Detailně a transparentně jsou zveřejněny a podrobně komentovány na webu MF „Proč se finančně vzdělávat?“.
- Vzhledem k dlouhodobosti finančního vzdělávání, jehož **zvyšování se projevuje v řádu generací**, je zatím předčasné očekávat výraznější výsledky jeho zavedení v měření dospělé populace (prošlo jím několik ročníků SŠ, první generace dětí, které projdou kompletním finančním vzděláváním na ZŠ i SŠ, vyjde ze SŠ v roce 2026).
- Příští měření finanční gramotnosti dospělých proběhne na **začátku roku 2020**.

Mezinárodní kontext a aktivity

- Proběhlo i **mezinárodní měření finanční gramotnosti** 15letých žáků PISA, které v ČR zajišťovalo MŠMT (výsledky z 2014, příští měření proběhne v roce 2021).
- Dlouhodobě je **ČR aktivní v OECD**, kde se podílí i na vytváření mezinárodních standardů v rámci pracovní skupiny INFE, jež je jedinou relevantní mezinárodní autoritou, která se zabývá finančním vzděláváním.
- Principy finančního vzdělávání, ze kterých ČR čerpá, vychází právě mezinárodními standardy vydávaných OECD (např. metodiky pro měření finanční gramotnosti dospělých).
- Při formulaci politiky finančního vzdělávání MF rovněž čerpá ze zkušeností z jiných zemí. Dlouhodobě koncepčně blízkou je pro ČR zejména praxe na Slovensku a v Rakousku.

Koordinace veřejného a spolupráce se soukromým sektorem

- Národní strategie finančního vzdělávání schválená vládou v roce 2010 svěřila agendu finančního vzdělávání MF, které mj. zřídilo a vede **Pracovní skupinu pro finanční vzdělávání** pro širokou spolupráci napříč veřejným a se soukromým sektorem. Jednání se účastní relevantní ministerstva a jejich podřízené orgány, Česká národní banka, Kancelář finančního arbitra, zástupci škol a dalších vzdělávacích institucí, profesní a spotřebitelská sdružení a neziskové organizace.

- Úkolem skupiny je formulovat doporučení ke krokům, k nimž by měl stát ve spolupráci se soukromým sektorem v oblasti finančního vzdělávání přistoupit. V rámci činnosti skupiny jsou připravovány koncepční návrhy **směřování finančního vzdělávání** (principy finančního vzdělávání, standard finanční gramotnosti, měření finanční gramotnosti a samotná revize strategie).

Informování odborné i široké veřejnosti

- MF od roku 2014 spravuje **rozcestníkový portál** (web „Proč se finančně vzdělávat?“ - nyní www.psfv.cz v budoucnu i na financnigramotnost.mfcr.cz), který na jednom místě shromažďuje informace o fungování a rizicích finančního trhu, o zásadách rodinných financí a vytváření rozpočtu domácností, o způsobech, jak řešit osobní finanční problémy, včetně kontaktů na spotřebitelské a dluhové poradny, které spotřebitelům nabízejí pomoc zdarma.
- Web využívá také odborná veřejnost, školy, profesní a spotřebitelská sdružení aj. pro sdílení informací o finančním vzdělávání v ČR i ve světě.

Proč potřebujeme Národní strategii finančního vzdělávání?

- Národní strategie poskytuje mandát pro **koordinaci finančně vzdělávacích aktivit**, zajišťuje lepší sdílení informací, vytváří standard kvality finančního vzdělávání a rozděluje základní role a úkoly.
- Vyjadřuje dohodu jak v rámci státu (danou schválením vládou), tak i podporu ze strany **soukromého sektoru** podílejícího se na finančním vzdělávání v ČR.
- Strategie jako nelegislativní materiál představuje „měkký“ typ státního zásahu, který zakládá pouze **dobrovolné závazky**, které ale na finančním trhu dobře fungují a jejich porušení představuje značné reputační riziko. Projekty finančního vzdělávání jsou navíc vnímány jejich tvůrci jako příležitost, jak se pozitivně odlišit od konkurence. Tato motivace umožňuje státu finanční vzdělávání ovlivňovat i bez regulatorních zásahů.

Proč potřebujeme (novou) strategii?

- V roce 2017 MF iniciovalo formou veřejné konzultace širší debatu o možných změnách v přístupu k finančnímu vzdělávání v ČR, v **reakci na měnící se podmínky na finančním trhu**, legislativu a rozvoj digitalizace. Tato konzultace potvrdila potřebu přepracování strategie z roku 2010.
- Potřeba posílení finančně-vzdělávacích aktivit vyplynula i ze strany Ministerstva spravedlnosti a spotřebitelských sdružení s ohledem na **zadluženost a předluženost občanů v ČR**.
- Návrh revidované strategie byl připraven a **důkladně prodiskutován se všemi zainteresovanými subjekty** v rámci Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání.

Co nová strategie přinese?

- NSFV 2.0 je výrazně zjednodušená, a zároveň vytváří podmínky pro **další zlepšení spolupráce se soukromým sektorem** při finančním vzdělávání. Mezi nejdůležitější novinky patří:
 1. **Rozšíření zaměření ze škol i na vybrané skupiny dospělé populace**, tam kde je to potřeba a co nejefektivněji.
 - Tyto prioritní cílové skupiny, na které se zaměří stát, jsou především zranitelné sociální skupiny (nezaměstnaní evidovaní na ÚP ČR, příjemci pomoci v hmotné nouzi a senioři) a profese, které s těmito skupinami pracují (pedagogové, zaměstnanci veřejného sektoru).
 2. **Další prohloubení spolupráce s finančními institucemi** i s ohledem na dospělou populaci – podpora profesních sdružení i konkrétních zajímavých projektů.
 3. **Seznam kvalitních finančně vzdělávacích projektů** zveřejněných **na webu MF**.
 - Cílem je zprostředkovat veřejnosti informaci o kvalitních běžících či připravovaných projektech, a zároveň umožnit tvůrcům prezentaci jejich projektů.
 - Přínos pro stát – možnost ovlivňovat minimální požadovanou kvalitu finančně vzdělávacích projektů, a zároveň mít o těchto projektech přehled.
 4. **Návrhy opatření podložené daty** z měření finanční gramotnosti a v souladu s mezinárodními standardy.
 5. **Zohlednění postupující digitalizace** trhu finančních služeb.

A. Potřeba ochrany spotřebitele a finančního vzdělávání v ČR

Rozvoj finančního trhu a „byznys s dluhy“ v ČR

Společensko-ekonomická změna v roce 1989 zásadně změnila nároky kladené na občany v jejich ekonomickém rozhodování a v odpovědnosti za jejich osobní finance. V prostředí nově vznikající tržní ekonomiky se zejména omezily sociální jistoty poskytované státem (zejména na trhu práce) a docházelo k dynamickému rozvoji retailových finančních služeb. Dílem přirozeného zpoždění mezi společenskými procesy a na ně reagující legislativou, dílem pak určitou regulatorní lhostejností státu nad osudy těch, kteří nové požadavky doby nedokázali zvládnout, se obrovský počet občanů ocitl ve složitých, často až existenčních finančních obtížích.

Nejnáléhavěji se tento problém logicky projevil u starší generace a sociálně slabých osob. Zejména pro ně byl proces seznamování se s principy tržní ekonomiky, s finančním trhem, jeho produkty a nástrahami zaplacen často velmi vysokou cenou. Okruh nároků na finanční gramotnost se přitom v čase postupně zvyšoval, a to zejména s ohledem na rostoucí nabídku a komplexnost finančních služeb, jejich digitalizaci a další inovace. Běžný byl příběh člověka, který si v určitém věku svého produktivního a na první pohled finančně stabilního života koupí byt, auto, elektroniku či dovolenou na obvyklý bankovní úvěr, následně se však dostane do složité životní situace (onemocní, přijde o práci, rozvede se apod.) nezvládá hradit běžné výdaje, zadluží se znovu – tentokrát již u predátorské nebankovní společnosti, a tento úvěr dříve nebo později rovněž nezvládá řádně splácet. Následují sankce od věřitele, výlohy spojené s vymáháním pohledávky a na konci všeho je pak exekuce a prakticky doživotní, reálně nesplacitelný, finanční závazek.

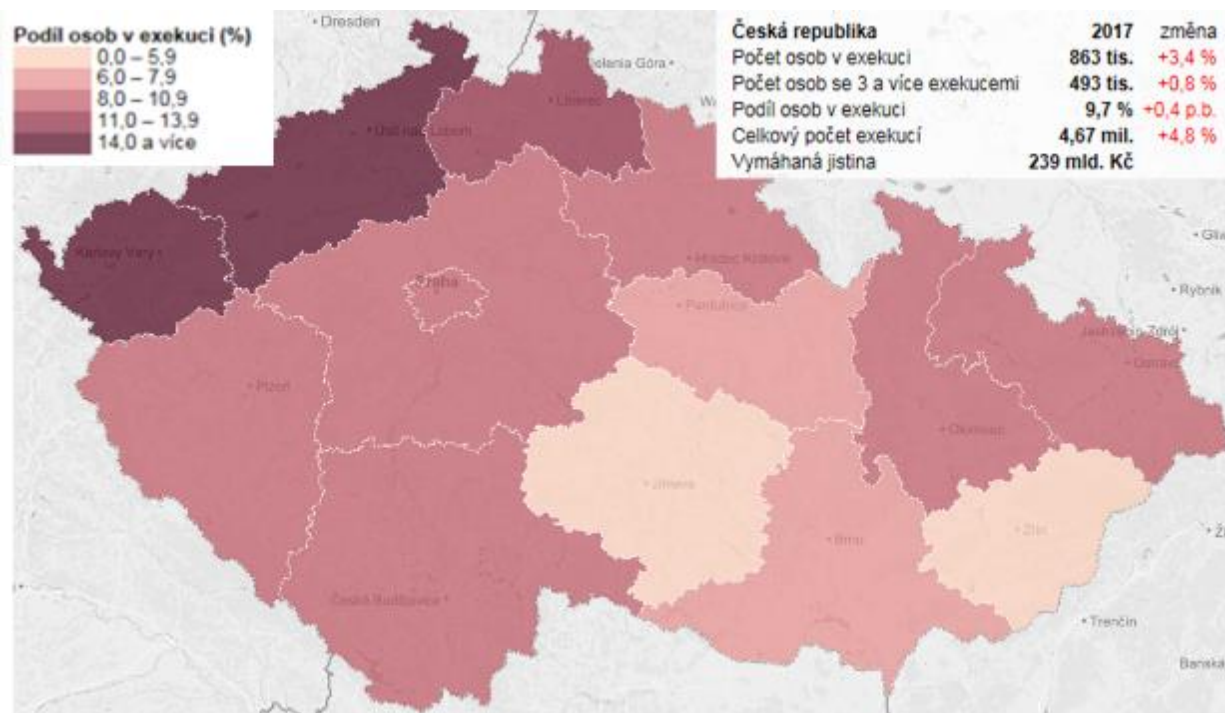
Obrázek – Chudoba v ČR a její struktura z hlediska sociálních skupin

Zdroj: Aktuálně.cz

Následky těchto smutných osudů statisíců spoluobčanů byly navíc zesíleny fenoménem označovaným jako „byznys s dluhy“. Jednalo se o určitý podnikatelský model umožněný v dané době zlovolně nastavenou „antispotřebitelskou“ právní úpravou (insolvenční, exekucí a sjednávání spotřebitelských úvěrů) a spočívající v propojení osob zapojených do úvěrových vztahů – věřitele se soukromým rozhodcem, advokátem, inkasní firmou a soukromým exekutorem realizujícím exekuci při neschopnosti dlužníka dluh uhradit v situaci, kdy zákon přiznával těmto osobám právo na vysokou jednotkovou odměnu, často násobně přesahující původní dlužnou částku.

Obrázek – Exekuce v ČR

Zdroj: www.mapaexekuci.cz

Od roku 1995 bylo možno ve spotřebitelských smlouvách využívat rozhodčí doložky (při sporu rozhodoval rozhodce, často určený věřitelem). V roce 2001 byl přijat exekuční řád, který je spojen se vznikem soukromých exekutorů a tzv. přísudkovou vyhláškou, která stanovila paušální odměny advokátům při vymáhání dluhů. V roce 2006 následovalo výrazné zvýšení odměn advokátů za vymáhání dluhů (nejméně 4500 Kč i u dluhů v řádek korun či desetikorun). V roce 2013 došlo ke změně občanského soudního řádu, která umožnila exekuvovat příjmy a účty manželů dlužníků.

V případě spotřebitelských úvěrů, jako jednoho zdrojů dluhů, které se pak stávaly součástí výše uvedeného byznysu, sehrálo důležitou roli stanovení hranice výše úvěru, při jejímž nedosažení se zákon na úvěrový vztah neuplatnil. Hranice byla rozhodnutím zákonodárců stanovena v roce 2001 na relativně vysokou částku 5 000 Kč, což z působnosti regulace vyloučilo významný segment – následně často problémových – úvěrových smluv. Dále některé nebankovní společnosti postavili svoje podnikání ne inkasu úroků z půjčených prostředků, ale na sjednávání úvěrových smluv záměrně zvyšujících pravděpodobnost prodlení dlužníka a stanovujících za toto prodlení drastické smluvní sankce (smluvní pokuty, úroky z prodlení, realizaci nemovité či jiné zástavy).

Obrázek – Nákladovost vymáhání pohledávky za dlužníkem

	2001–2006	2006–2012	2012–2013	2014	2018
získá věřitel	500	500	500	500	500
advokát (nalézací řízení, vč. DPH)	2562	6069	2520	726	726
soudní poplatek (nalézací řízení)	800	800	600	400	400
platební rozkaz (vč. DPH)	3862	7369	3620	1626	1626
advokát (exekuční řízení, vč. DPH)	1647	3392	1620	484	484
exekutor (odměna, vč. DPH)	3660	3570	3600	3630	2420
exekutor (náklady, vč. DPH)	4270	4165	4200	4235	4235
celkem (vč. DPH)	13 439	18 496	13 040	9975	8765

Zdroj: Aktuálně.cz

Celospolečenské dopady výše popsané situace, včetně negativních dopadů rozpočtových, začaly vyvolávat potřebu reakce státu, resp. státního zásahu, který by postavení spotřebitele jak na finančním trhu, tak obecně

ve vztazích s věřiteli, adekvátně a účinně posílil. Z rozdělení kompetencí v rámci státní správy vyplývá, že klíčovou roli při naplňování této potřeby mělo sehrát Ministerstvo financí (jako primární regulátor finančního trhu) a Ministerstvo spravedlnosti (jako gestor v oblasti občanského a trestního práva).

Role Ministerstva financí – ochrana spotřebitele na finančním trhu a finanční vzdělávání

Roli Ministerstva financí v „prospotřebitelských“ aktivitách na finančním trhu lze rozdělit do dvou oblastí, které sledují jiné dílčí cíle (střednědobé, dlouhodobé) a jsou realizovány odlišnými nástroji (legislativními, nelegislativními) – nástroji ochrany spotřebitele a nástroji finančního vzdělávání. V souhrnu lze pozitivní efekty ochrany spotřebitele a jeho vzdělání vnímat v širším slova smyslu (tj. včetně finančního vzdělávání) jako určitou „spotřebitelskou sílu“. Ta obnáší adekvátní znalosti a dovednosti spotřebitelů o finančních produktech a službách na straně jedné, a dále přiměřená práva a předpoklady pro jejich uplatňování na straně druhé.

Obrázek – Aktivita ve prospěch spotřebitelů na finančním trhu a role Ministerstva financí ČR

Zdroj: MF – vlastní zpracování

Zajištění **ochrany spotřebitele na finančním trhu** je tradiční rolí Ministerstva financí coby primárního regulátora. Z této role vyplývají i činnosti související, mezi které lze zařadit zejména komunikaci s veřejností (typicky prostřednictvím odpovědi na stížnosti a jiné podněty týkající se sjednáváných finančních produktů a služeb a dále organizací veřejných konzultací s odbornou veřejností při přípravě nové legislativy). K uplatňování dalších nedílných nástrojů ochrany spotřebitele jsou kompetenčně příslušné jiné instituce – pro výkon povolovacích a dohledových činností ČNB a pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů finanční arbitr. Koncepční přístup MF k ochraně spotřebitele je vymezen v dokumentu *Rámcová politika Ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu*.

Akcent na ochranu spotřebitele se obecně zvýšil od roku 2006, kdy vstoupil v účinnost svým způsobem převratný zákon o podnikání na kapitálovém trhu, implementující evropskou směrnici o trzích finančních nástrojů. Ten do prostředí tehdy platné legislativy zavedl řadu nových koncepčních regulatorních prvků, čímž však i zásadně změnil proporcionalitu a kvalitu tehdejší regulace ve vztahu k ostatním sektorům finančního trhu. Cílem Ministerstva financí proto bylo vytvořit regulatorní rámec, který by pojetí ochrany spotřebitele sjednotil napříč finančním trhem, přirozeně v rozsahu, ve kterém to nevyklučují produktová či sektorová specifika. Tato primárně institucionálně-procesní integrace měla snížit náklady regulovaných osob na zajištění souladu s právními předpisy, zvýšit transparentnost právního řádu a omezit riziko regulatorní arbitráže.

Z klíčových zákonů, které Ministerstvo financí v poslední dekádě připravilo, navrhlo a prosadilo, a jejichž vznik byl odrazem této nastoupené cesty, lze zmínit zejména nový zákon upravující distribuci spotřebitelských úvěrů a zákon rozšiřující působnost finančního arbitra coby orgánu mimosoudního řešení spotřebitelských sporů. Proběhlo i několik novel zákona o podnikání na kapitálovém trhu a byla schválena komplexní nová úprava v oblasti tzv. kolektivního investování (zákon o investičních společnostech a investičních fondech). Zákon o distribuci pojištění a zajištění, schválený v roce 2018 nahradil již nevyhovující a zastaralý zákon o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí. Předmětem novelizace jsou rovněž pravidla distribuce doplňkového penzijního spoření.

Box - Nástroje ochrany dlužníka vyplývající z nového zákona o spotřebitelském úvěru

- Povinnost posoudit úvěruschopnost spotřebitele - při nedodržení sankce soukromoprávní (neplatnost smlouvy a nárok věřitele omezený pouze na vrácení jistiny podle možností dlužníka) a veřejnoprávní (pokuta až do 20 mil. Kč).
- Náklady na předčasné splacení úvěru (max. 1 % předčasně splacené výše úvěru).
- Úroky z prodlení nesmí překročit výši repo sazby České národní banky plus 8 procentních bodů.
- U smluvních pokut nastaven denní limit (0,1 %) a celkový limit (max. 50 % výše úvěru, nejvýše 200 tis. Kč).
- Povinnost transparentního sdělování nákladů spojených se spotřebitelským úvěrem (úroková sazba, RPSN a celková částka k zaplacení) – při nedodržení soukromoprávní (přeúročení úvěru diskontní sazbou) a veřejnoprávní sankce (pokuta až do 20 mil Kč).
- Přísné požadavky na poskytovatele a zprostředkovatele úvěrů – důvěryhodnost, odbornost.
- Dohled a licencování sjednoceny pod ČNB a zároveň posíleny její pravomoci (dříve živnostenský list a dohled ČOI).
- Úvěr poskytnutý nelicencovaným poskytovatelem je ze zákona zdarma.

Zdroj: MF – vlastní zpracování

Za nejvýznamnější lze z uvedených legislativních změn považovat nesporně novou komplexní právní úpravu spotřebitelských úvěrů. Trh se vlivem působení zákona o spotřebitelském úvěru trh následně viditelně kultivoval, tj. u nově sjednaných úvěrů se eliminovaly problémy, které je provázely dříve. Působnost zákona byla rozšířena na všechny spotřebitelské úvěry, a zároveň byly zakázány rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách. Stejně tak se povedlo vyřešit řadu dalších problémů (smluvní pokuty, předčasné splacení – viz box výše), změnil se významně obchodní modely poskytovatelů úvěrů. Česká národní banka přitom pod svůj dohled převzala regulované poskytovatele a zprostředkovatele spotřebitelských úvěrů v plném rozsahu až v polovině roku 2018. V legální části nově regulovaného trhu spotřebitelských úvěrů jsou Češi obecně relativně velmi zodpovědní dlužníci s dobrou platební morálkou.

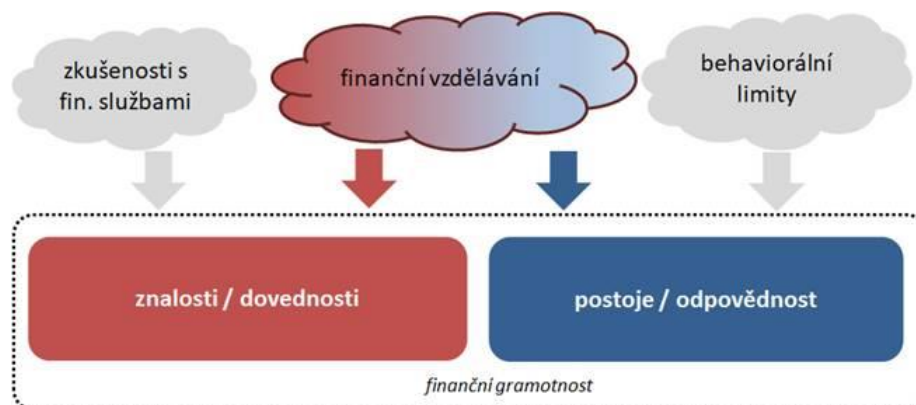
K výraznějším legislativním změnám, které jsou v gesci Ministerstva spravedlnosti, začalo docházet od roku 2014, kdy došlo nejprve k zásadnímu snížení odměn advokátů, v roce 2015 k zákazu exekuce dětí pro dluhy na odpadcích (exekuce dětí např. za nezaplacené pokuty z dopravy však nadále pokračují) a vyloučení věcí určených zákonem z exekuce. V následujících letech 2017 vláda prosadila (na návrh Ministerstva spravedlnosti) také kroky, které řeší nepříznivou situaci lidí, kteří již ve finančních problémech vlivem závazků z minulosti jsou – jde především o snížení odměn exekutorů a novelu insolvenčního zákona, jejímž cílem bylo zpřístupnit institut oddlužení širšímu počtu osob v dluhové pasti. V legislativním procesu je rovněž vládní návrh novely exekučního řádu, který má do budoucna snížit jak náklady exekuce, tak i počet tzv. bezvýsledných exekucí.

Druhou svou roli, svou povahou nelegislativní, Ministerstvo financí vykonává v oblasti **finančního vzdělávání**. Tato role je svou povahou koncepční, metodická, resp. koordinační. Oproti ochraně spotřebitele je zde rozdíl i v tom, že aktivity finančního vzdělávání obsahově přesahují rámec finančního trhu, resp. retailových finančních služeb. Východiskem úvah o potřebě koncepčního přístupu k finančnímu vzdělávání je teze, že v delším období lze očekávat pozitivní projevy ve snižování úrovně zadlužení spotřebitelů a domácností, eliminaci jejich předlužení, počtu exekucí a insolvenčních řízení, stejně jako snížení počtu lidí závislých na vyplácení sociálních dávek, zvýšení poměru ekonomicky aktivních lidí, vyšší a vhodně strukturovanou tvorbu

úspor, lépe fungující tržní mechanismy při distribuci finančních produktů a služeb a nižší potřebu regulatorních zásahů ze strany státu (včetně jejich krajní eventuality v podobě regulace cenové).

Efektivní finanční vzdělávání je tak jedním z klíčových nástrojů dlouhodobé finanční stability spotřebitelů a domácností pro optimální správu rodinných financí, porozumění finančním produktům a jejich vhodnému využití. Jeho nejobecnějším pozitivním důsledkem je odpovědné finanční chování spotřebitelů. Toto úsilí však představuje „běh na dlouhou trať“, jehož efekty se zpravidla projeví až o generaci později. Navíc je potřeba vnímat objektivní limity finanční gramotnosti, dané behaviorálními aspekty vztahů vznikajících na finančním trhu a při poskytování či zprostředkování finančních služeb (problém selektivního optimismu, podhodnocování rizik a nákladů, ostychu z neznalosti, manipulativní techniky prodejce, neochota ke změně, nechuť sdílet informace o hospodaření domácnosti s partnerem apod.). Ani vysoká úroveň finančních znalostí není zárukou odpovědného finančního chování daného jednotlivce.

Obrázek – Složky finanční gramotnosti a behaviorální limity racionálního rozhodování

Zdroj: MF – vlastní zpracování

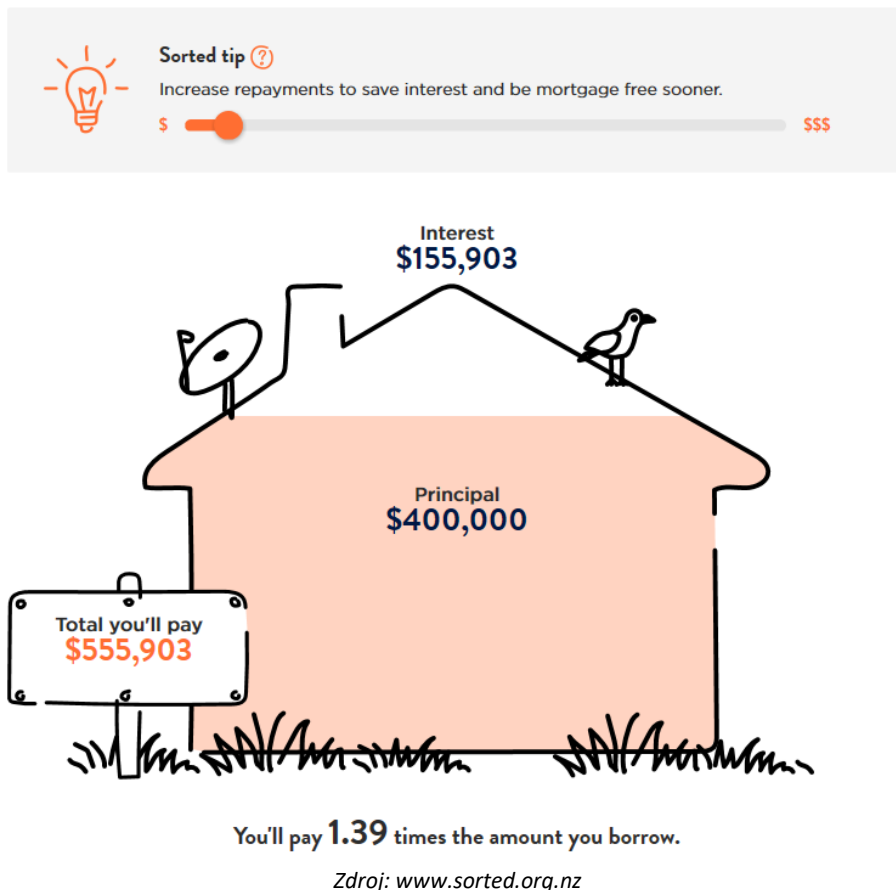
Nutnost zohledňovat poznatky behaviorální ekonomie při realizaci finančního vzdělávání (a eventuálně též regulace) potvrzují i četné zahraniční studie.^{1,2,3} Tzv. předvídatelné iracionality ve finančním rozhodování jedince, tj. iracionality, které jsou vysledovatelné napříč populací, nám dávají cennou informaci při hledání a vytváření vhodných vzdělávacích nástrojů a současně tyto iracionality umožňují v dlouhém období částečně eliminovat (*debiasing strategies*). Platí však, že univerzální (*one-size-fits-all*) přístup efektivního finančního vzdělávání pro všechny cílové skupiny neexistuje, neboť vzorce chování mají v různých segmentech populace svá specifika a odchylky. Mezi obecné zásady behaviorálně orientovaného finančního vzdělávání se řadí zejména:

- jednoduchost, srozumitelnost (*simple-to-understand*) a zapamatovatelnost (*easy-to-remember*)
- vyváženost pozitivních a negativních sdělení
- identifikace klíčových informací a jejich vizuální zdůraznění (*salience and anchoring effect*)
- maximální možná individualizace/personalizace sdělení
- odstranění bariéry (posílení komunikační důvěry) mezi lektorem a příjemcem finančního vzdělávání (*connexion-and-trust approach*)
- využití simulace klientských situací vznikajících u finančních služeb
- využití interaktivních/digitálních technologií (např. sebeomezujících limitů, kalkulátorů, nástrojů pro uplatňování spotřebitelských práv)

¹ *Smarter Financial Education: key lessons from behavioural insights for Financial literacy initiatives*. OECD, 2019.

² *The application of Behavioural Insights to Financial Literacy and Investor Education Programmes and Initiatives*. IOSCO and OECD, 2018.

³ Lefevre, A. and Chapman, M: *Behavioural economics and financial consumer protection*. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 42. OECD, 2017.

Z hlediska obvyklých cílových skupin je za nejnáročnější všeobecně považováno finanční vzdělávání seniorů. Komunikace vůči těmto skupinám zde může být značně limitována (ne)zájmem o zvyšování finanční gramotnosti, jehož příčinami bývají přirozeně (věkem) omezená poptávka po finančních službách, nedůvěra vůči finančnímu trhu, spoléhání se na záchrannou sociální síť státu či pomoc rodiny, finančně tíživá situace (omezující ochotu přijímat rady o „správném hospodaření“), nižší digitální gramotnost, sociální osamocenenost, menší odolnost vůči predátorským praktikám nereseriózních finančních poradců apod.⁴ Politiky finančního vzdělávání by tyto sociálně-demografické aspekty mělo reflektovat.

B. Geneze finančního vzdělávání v ČR a role MF

Pracovní skupina pro finanční vzdělávání (PSFV)

O finančním vzdělávání se v ČR začalo více hovořit v roce 2005, kdy vláda schválila úkol připravit systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. V srpnu 2006 jako jedna z podskupin Expertní skupiny pro finanční sektor byla (usnesením vlády č. 1594 ze dne 7. 12. 2005) zřízena Pracovní skupina pro finanční vzdělávání. Členy PSFV se staly relevantní ministerstva a jejich podřízené orgány, Česká národní banka, Kancelář finančního arbitra, zástupci škol a dalších vzdělávacích institucí, profesní a spotřebitelská sdružení a neziskové organizace, vede ji Ministerstvo financí.

Pro projednávání konkrétních aktuálních témat a úkolů si PSFV zřizuje své podskupiny, na jejichž činnosti se podílí členové, které dané téma oslovuje, případně jsou přizváni další odborníci (např. z řad učitelů).

- Pracovní podskupina **pro principy nezávislosti** – vznikla za účelem vyjasnění hranice mezi finančním vzděláváním a marketingem/reklamou, resp. corporate social responsibility. Podskupinu vedl zástupce neziskové organizace a aktivně se na ní podíleli i členové z řad profesních sdružení. Vznikla

⁴ *Aging and Financial Inclusion: 8 Key Steps to Design a Better Future*. GPFI & OECD 2019.

tak dohoda soukromého, neziskového a vládního sektoru na podobě principů nezávislosti, která jsou nyní převzata jakožto principy finančního vzdělávání do návrhu NSFV 2.0.

- Pracovní podskupina **pro měření finanční gramotnosti** – pro účely měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace České republiky vznikla podskupina, která se zabývala po stránce obsahové i metodické tvorbou dotazníku s cca 100 otázkami.
- Pracovní podskupina **pro standard finanční gramotnosti** – cílem této podskupiny bylo provést revizi standardu finanční gramotnosti z roku 2007. Do podskupiny se byli přizváni i experti z praxe, dva zkušení pedagogové – jeden vyučující finanční vzdělávání na základní, druhý na střední škole, kteří korigovali, jaké kompetence jsou ve kterém stupni vzdělání žáci schopni pojmout. Členové podskupiny vytvořili standard finanční gramotnosti, který následně využije Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) při tvorbě a aktualizaci rámcových vzdělávacích programů. Protože členové pracovní podskupiny pro standard finanční gramotnosti při tvorbě tohoto standardu naráželi na omezení stávající definice finanční gramotnosti, byla vytvořena nová definice finanční gramotnosti, která byla taktéž převzata do současného návrhu NSFV 2.0.
- Pracovní podskupina **pro revizi NSFV** – cílem této podskupiny bylo provést revizi strategie z roku 2007. Jednání se pravidelně účastnilo cca 25 osob, elektronicky připomínkovalo jednotlivé drafty i řada dalších osob. Aktivně se do přípravy NSFV 2.0 v rámci konzultací, diskusí a jednání zúčastnili zejména tito členové v PSFV:

▪ Ministerstvo financí	▪ Česká asociace společností finančního poradenství a zprostředkování
▪ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	▪ Asociace penzijních společností
▪ Národní ústav pro vzdělávání ⁵	▪ EFPA ČR
▪ Česká školní inspekce	▪ Česká leasingová a finanční asociace
▪ Česká národní banka	▪ Sdružení českých spotřebitelů
▪ Ministerstvo průmyslu a obchodu	▪ Člověk v tísni
▪ Ministerstvo práce a sociálních věcí	▪ Poradna při finanční tísni
▪ Ministerstvo vnitra	▪ YourChance
▪ Ministerstvo spravedlnosti	▪ Rubikon centrum
▪ Kancelář finančního arbitra	▪ Remedium Praha
▪ Agentura pro sociální začleňování	▪ Junior Achievement
▪ Úřad zmocněnce vlády pro Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský kraj	▪ Generation Europe
▪ Česká bankovní asociace	▪ Asociace obchodních akademií
▪ Asociace kapitálového trhu	▪ Masarykova univerzita – ES fakulta

Výuka finanční gramotnosti ve škole a standard finanční gramotnosti

Česká republika byla jednou z prvních zemí na světě, které zavedly povinnou výuku finanční gramotnosti na základních (od roku 2013) a středních (od roku 2009) školách. Zatím tedy žádní žáci neprošli kompletním finančním vzděláváním zahrnujícím první a druhý stupeň základní školy a školu střední. Výstupy vzdělávacího systému u žáků vyhodnocuje Česká školní inspekce, u dospělých osob se pak úroveň finanční gramotnosti testuje v rámci měření zabezpečeném MF, ale v jeho výsledcích se zatím finanční vzdělávání dětí nemohlo nijak projevit.

V České republice byly jednotné školní osnovy zrušeny před více než deseti lety. Východiskem pro finanční vzdělávání byl Standard finanční gramotnosti z roku 2007, který definuje cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky na prvním a druhém stupni základních škol a žáky středních škol. Standard MŠMT promítlo do rámcových vzdělávacích programů, které tvoří obecný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů každé školy (o způsobu jejich implementace si každá škola v zásadě rozhoduje sama). Standard byl v roce 2017 na základě nových skutečností na trhu, vyšší vyspělosti žáků a zkušeností

⁵ Od 1. 1. 2020 Národní pedagogický institut České republiky.

s výukou finanční gramotnosti aktualizován. Nový standard finanční gramotnosti bude postupně promítnut do rámcových vzdělávacích programů podle harmonogramu MŠMT.

Lze konstatovat, že efektivita počátečního finančního vzdělávání je závislá na nastavení obsahu výuky finanční gramotnosti a na tom, jak se reálně na každé škole daný obsah učí. Každá škola, resp. ředitel si může nastavit ve svém školním vzdělávacím programu výuku finanční gramotnosti podle vlastního uvážení, tj. některé školy učí finanční vzdělávání jako samostatný předmět, někde se o téma finančního vzdělávání podělí více předmětů, některé školy pro toto téma využívají projektové dny a existují také školy, které k výuce finanční gramotnosti přistupují pouze formálně, kdy např. svolají žáky do tělocvičny, kde jim udělá přednášku nějaký finanční poradce, který situaci může využít pro své podnikání.

Nová NSFV 2.0 tak klade důraz na roli České školní inspekce, která zpracovává koncept pravidelného hodnocení výuky finanční gramotnosti a zajišťuje pravidelných hodnocení úrovně finanční gramotnosti žáků základních a středních škol. Zástupci České školní inspekce se rovněž účastnili pracovní podskupiny pro revizi NSFV.

Obrovský vliv na výuku finanční gramotnosti má nadšení a úroveň finanční gramotnosti každého jednotlivého učitele. Protože ne všichni učitelé měli možnost projít výukou finanční gramotnosti a mohou tak být slabým článkem povinného finančního vzdělávání ve školách, jsou proto vhodnou cílovou skupinou, na kterou by se měl stát více zaměřit. Nová NSFV 2.0 tak nově zařazuje jak stávající, tak budoucí pedagogy (tj. studenty pedagogických fakult) mezi prioritní cílové skupiny, na které by se měl stát (zejména ze strany MŠMT) v následujícím období zaměřit. Finanční vzdělání pedagogů přinese pozitivní dopad nejen pro vzdělávané učitele, ale následně a dlouhodobě právě na žáky, případně jejich rodiny. V zahraničí funguje poměrně dobře koncept zapojování rodičů do aktivit žáků v oblasti finančního vzdělávání.

Finanční vzdělávání podle aktualizovaného standardu finanční gramotnosti se dotkne zejména těch žáků, kteří budou nastupovat do prvních tříd základních a středních škol po dni nabytí účinnosti nových rámcových vzdělávacích programů. Z výše uvedených důvodů MŠMT vydalo školám doporučení postupovat při tvorbě školních vzdělávacích programů podle aktualizovaného standardu finanční gramotnosti hned po jeho publikaci v roce 2017, tj. již před jeho začleněním do rámcových vzdělávacích programů (dokončení revize rámcových vzdělávacích programů se očekává nejdříve v roce 2020).

FINANCE

Očekávané výstupy

žák

- ▶ používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovního lístku
- ▶ uvede principy vývoje ceny akcií a možnosti forem investic do cenných papírů
- ▶ rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
- ▶ navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti
- ▶ na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb, včetně produktů finančního trhu)
- ▶ navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti aj.), vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- ▶ vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu, posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
- ▶ vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- ▶ vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby
- ▶ objasní funkci ČNB a její vliv na činnost komerčních bank
- ▶ využívá moderní formy bankovních služeb, včetně moderních informačních a telekomunikačních technologií, ovládá způsoby bezhotovostního platebního styku

Učivo

- **peníze** – funkce peněz, formy platebního styku v tuzemské i zahraniční měně, cenné papíry, akcie; burza
- **hospodaření domácnosti** – rozpočet domácnosti, typy rozpočtu a jejich rozdíly, tok peněz v domácnosti; spotřební výdaje, práva spotřebitele, předpisy na ochranu spotřebitele
- **finanční produkty** – způsoby využití přebytku finančních prostředků, spořicí a investiční produkty, další způsoby investování peněz; řešení nedostatku finančních prostředků, úvěrové produkty, leasing; úrokové sazby, RPSN; pojištění
- **bankovní soustava** – ČNB a komerční banky, specializované finanční instituce, moderní formy bankovníctví

Zdroj: www.nuv.cz

International Network on Financial Education (INFE)

Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání je platformou institucí (zpravidla ministerstev financí a centrálních bank) která vytváří strategické dokumenty k finančnímu vzdělávání na globální úrovni. Činnost INFE je unikátní, protože se jí neúčastní pouze členské země Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), ale sdružuje 120 zemí celého světa, a zároveň jde o jedinou relevantní odbornou platformu, na které lze sdílet informace a příklady dobré praxe (na úrovni EU taková platforma neexistuje). Internetové stránky sítě jsou branou k informacím o finančním vzdělávání, datům, zdrojům, výzkumům a zprávám. MF je členem a zároveň národním koordinátorem INFE od jejího založení v roce 2008, na platformě také aktivně vystupuje a spoluvytváří materiály, vodítka a doporučení.

INFE se kontinuálně zabývá finančním vzděláváním a ochranou spotřebitele na finančním trhu v digitální době. Pro další období byla zařazena témata finančního vzdělávání na pracovišti a důsledky měnících se demografických podmínek. Na přelomu let 2019 a 2020 proběhne mezinárodní měření finanční gramotnosti dospělé populace na celém světě.

Box – Aktivity INFE v letech 2015-2018

V roce **2015** organizovala OECD měření úrovně finanční gramotnosti dospělých, jehož se zúčastnilo několik desítek zemí. Síť INFE předložila v průběhu roku 2015 skupině G20 základní kompetence finanční gramotnosti 15-18letých a začala pracovat na základních kompetencích finanční gramotnosti dospělých. Skupině G20 byla předložena také zpráva o finančním vzdělávání mikro, malých a středních podniků a analýza OECD/INFE finančního vzdělávání migrantů. Aktivity INFE se dále zaměřovaly na trendy finančního vzdělávání v Evropě, na finanční vzdělávání, inkluzi a ochranu spotřebitele v digitálním světě finančních služeb, investiční vzdělávání, metodiku hodnocení finančně vzdělávacích programů a jejich databáze, finanční well-being a v neposlední řadě povzbuzení důchodových plánů.

V průběhu roku **2016** INFE vydala závěrečnou zprávu s porovnáním výsledků měření úrovně finanční gramotnosti dospělých všech zúčastněných zemí včetně ČR. Po základních kompetencích finanční gramotnosti 15-18letých

předložila INFE skupině G20 také kompetence finanční gramotnosti pro dospělé. Aktivity INFE se v roce 2016 zaměřovaly dále na zvyšování finanční prosperity, finanční vzdělávání pro ženy, finanční vzdělávání pro mikro, malé a střední podniky a potenciální podnikatele a investiční vzdělávání.

V průběhu roku **2017** INFE vydala rámec investičního vzdělávání a zprávu o finančním vzdělávání pro mikro, malé a střední podniky a potenciální podnikatele. Síť INFE spolupracovala s Mezinárodní organizací sdružující komise pro cenné papíry (IOSCO) na výzkumu aplikace poznatků behaviorální ekonomie na programy finančního vzdělávání a finanční gramotnosti. INFE se zabývala finančním vzděláváním a ochranou spotřebitele na finančním trhu v digitální době a vytvořila principy G20 o dopadu digitalizace na finanční služby. Také aktualizovala metodiku měření finanční gramotnosti a finanční inkluze a dokument k finanční prosperitě.

V roce **2018** probíhala konsolidace a aktualizace veškerých standardů, doporučení a nástrojů finančního vzdělávání vydaných od doby založení sítě INFE. Byly vytvořeny kompetence finanční gramotnosti pro mikro, malé a střední podniky a zpráva ke krátkodobým úvěrům.

Národní strategie finančního vzdělávání

V roce 2010 vláda schválila Národní strategii finančního vzdělávání. Jednalo se o první ucelený a koncepční materiál vymezující dlouhodobé cíle, ke kterým by aktivity v oblasti finančního vzdělávání měly směřovat, a principy, které by finančně vzdělávací projekty měly splňovat.

Národní strategie definovala i prioritní střednědobé úkoly a určila klíčové aktéry v procesu finančního vzdělávání v rámci veřejné správy i soukromého sektoru. Byla v ní zavedena dvoupilířová struktura finančního vzdělávání, v rámci níž byl stanoven garantem za počáteční vzdělávání žáků stát, zejména prostřednictvím MŠMT, a dále bylo stanoveno, že další vzdělávání dospělých by mělo být především zajišťováno soukromým sektorem, zejména prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů.

Webové stránky „Proč se finančně vzdělávat?“

MF od roku 2014 spravuje vlastní specializovaný web „Proč se finančně vzdělávat?“ s cílem podpořit aktivity směřující ke zvyšování úrovně finanční gramotnosti. Jedná se o rozcestníkový portál, který je určen široké laické i odborné veřejnosti. Portál na jednom místě shromažďuje informace o fungování a rizicích finančního trhu a o systému finančního vzdělávání v České republice i v zahraničí. Obsahem jsou mj. rodinné finance včetně tvorby domácího rozpočtu; struktura, instituce a produkty finančního trhu; kontakty na spotřebitelské a dluhové poradny, které v případě sporů s institucemi finančního trhu či např. při složité životní situaci poskytují zdarma pomoc; řešení sporů, rady a návody zaměřené především na předlužení, oddlužení a exekuce a odkazy na zajímavé stránky s projekty, hrami a kalkulačkami v České republice i v zahraničí.

Obrázek – Náhled úvodní stránky webu „Proč se finančně vzdělávat?“

Na některé informační zdroje (na seznam dluhových poraden, kalkulačtor roční procentní sazby nákladů apod.) MF odkazuje v odpovědích na stížnosti a ostatní podání přijatá od občanů. Součástí webu je i základní kalkulačtor rodinného rozpočtu, který vytvořilo MF a který je dle dostupných informací využíván v rámci finančního vzdělávání samotnými finančními institucemi. Mapu poraden využívají mj. spotřebitelské poradny a finanční arbitři.

Obrázek – Náhled kalkulačtoru „Vytvořte si rozpočet“

VÝDAJE domácnosti (podle účelu)		0 Kč	PŘÍJMY domácnosti (podle zdroje)	0 Kč
VÝDAJE SOUVISEJÍCÍ S BYDLENÍM			VÝDAJE NA KONÍČKY	
spátka úvěru na bydlení (úrok + úmor)*		vstupné (kina, divadla, koncerty, výstavy, prohlídky, ...)		PŘÍJMY Z POVOLÁNÍ
fond oprav*		knihy, noviny, časopisy		hlavní celkový čistý příjem domácnosti
pojištění nemovitostí*		sport a pohyb (vstupné, vybavení, ...)		vedlejší celkový čistý příjem domácnosti
nájemné		cestování, resp. dovolená (vč. cestovního pojištění)		případné finanční zaměstnanecské benefity
komodity (elektřina, voda, plyn, teplo)		restaurace		honoráře
občanské poplatky (za úklid, odvoz odpadů ap.)		domácí zvířata (vč. poplatku za psa)		CELKEM
koncesionářské poplatky (TV, rozhlas)		kutitství, zahrádkaření, rybaření		0 Kč
vybavení a údržba domácnosti		chata/chalupa		PŘÍJMY OD STÁTU (SOCIÁLNÍ A JINÉ DÁVKY)
pojištění domácnosti		další koníčky (hudba, film, sběratelství, ...)		starobní či jiný důchod
další výdaje				rodičovský příspěvek
<i>*jen v případě vlastnického bydlení</i>		CELKEM	0 Kč	podpora v nezaměstnanosti
CELKEM	0 Kč			jiné sociální dávky (na bydlení, na děti)
		VÝDAJE NA HŘÍCHY A ZÁVISLOSTI		přeplatky na daně
		alkohol, cigarety, tabák		CELKEM
		sázky a loterie		0 Kč
BĚŽNÉ VÝDAJE		počítačové hry		KAPITÁLOVÉ PŘÍJMY
potraviny		další hříchy		pronájem vlastní nemovitosti
pravidelné stravování v jídelnách a v restauraci		CELKEM	0 Kč	vyplacené úroky z vkladů a dividendy
ošacení a obuv				prodej cenných papírů
drogerie		VÝDAJE NA TVORBU ÚSPOR A REZERV		CELKEM
léky a regulační poplatky u lékaře		rezervy na větší výdaje vybavení (nábýtek, spotřebiče)		0 Kč
MHD		rezerva na roční vyúčtování poplatků za bydlení		OSTATNÍ PŘÍJMY
telefonování		rezerva na rekonstrukci majetku		přijaté finanční dary
internet		rezerva na pokuty, sankce, právní zastoupení		výhry
ostatní služby (kadeřník, čistírna, ...)		rezerva na mimořádné zdravotní výdaje, na veterináře		jiné (mimořádné) příjmy
CELKEM	0 Kč	spoření na vlastní bydlení		CELKEM
		spoření na penzi		0 Kč
VÝDAJE NA VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVU		spoření na vzdělání dětí		BILANCE Vašeho rozpočtu:
školné (MŠ, ZŠ, družina, SŠ, VŠ)		spoření na dovolenou		Váš rozpočet je vyrovnaný
učebnice		další spoření		
jazykové kurzy		CELKEM	0 Kč	
ostatní vzdělávací kurzy (rekvalifikační apod.)				
dětské kroužky (hudební, výtvarné, sportovní, taneční)		OSTATNÍ VÝDAJE		
dětské tábory		spátka úvěrů a půjček (jiné než z úvěru na bydlení)		
CELKEM	0 Kč	životní pojištění		
		úrazové a nemocenské pojištění		
VÝDAJE NA AUTOMOBIL (či jiné vozidlo)		pojištění odpovědnosti za škody v občanském životě		
spátka leasingu (nebo jiného úvěru)		bankovní a jiné poplatky		
paliwo (benzín/nafta, plyn)		členské příspěvky		
povinné ručení		příspěvky na charitu		
havarijní pojištění		dárky		
údržba a opravy		případné daně, clo		
dálniční známka		výživné (alimony)		
jiné poplatky (STK, emise) a další výdaje		CELKEM	0 Kč	
CELKEM	0 Kč			

Zdroj: MF

Měření finanční gramotnosti

Potřebu efektivního finančního vzdělávání lze dokumentovat analýzou výsledků měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace České republiky. Měření úrovně finanční gramotnosti probíhá v rámci mezinárodního měření organizovaného OECD. Česká republika využívá doplnění dotazníku OECD o další otázky, které jsou zaměřeny na národní problematiku (např. oddlužení a exekuce). Posledního mezinárodního měření OECD v roce 2015 se zúčastnilo 14 zemí Evropské unie a Česká republika se umístila na 11. místě. Porovnáním výsledků mezi lety **2010** a **2015** bylo zjištěno, že finanční gramotnost se v čase významně neměnila, přičemž mezi nejdůležitější patří zjištění, že:

- dvě třetiny dospělých se nechovají ekonomicky zodpovědně,
- skoro dvě třetiny domácností nesestavuje rodinný rozpočet,
- více než třetina respondentů neví, jak by řešili ztrátu hlavního příjmu domácnosti,
- pětina dospělých nijak aktivně nespoří,
- skoro polovina lidí nedokáže správně vypočítat úrok.

Podrobné shrnutí výsledků je dostupné na [webu PSFV](#). Ministerstvo financí očekává, že do výsledků finanční gramotnosti se v průběhu času pozitivně promítne zavedení povinného finančního vzdělávání ve školách.

Záměrem MF je v měření finanční gramotnosti pokračovat i budoucnu (2020), a to v pravidelných intervalech, tak aby mohla být identifikována dosažená zlepšení či naopak neúčinnost dosavadního přístupu k finančnímu vzdělávání.

Finanční vzdělávání jako nástroj prevence lichvy a exekucí

Aktuální potřeba zamyšlení nad uspořádáním a rozvojem budoucích aktivit v oblasti finančního vzdělávání je rovněž odrazem závěrů široké expertní diskuse k problematice lichvy, resp. vysokonákladových nebankovních spotřebitelských úvěrů. Ad hoc zřízená expertní platforma, sdružující Ministerstvo financí, Ministerstvo spravedlnosti, Českou národní banku, spotřebitelská sdružení a neziskové organizace poskytující poradenství zadluženým lidem, se mimo jiné shodla (**2018**) na potřebě ochránění nové právní úpravy spotřebitelského úvěru (zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru) před nepromyšlenými a lobbisticky motivovanými novelizacemi a zefektivnění finančního vzdělávání jako jednoho z klíčových nástrojů boje proti zmíněným sociálně-ekonomickým patologickým jevům, vznikajícím zejména v tzv. vyloučených lokalitách a postihující ty nejzranitelnější sociální skupiny. Tímto se má také významně eliminovat potřeba cenové regulace v podobě stropování nákladů spotřebitelského úvěru, která se mezi poslaneckými legislativními návrhy objevuje napříč volebními obdobími. K výše uvedeným závěrům vydalo MF 28. 8. 2018 [tiskovou zprávu](#).

C. Revize Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV)

Východiska revize

Ze strategie přijaté v roce 2010 vyplynul mj. závazek provést její revizi. Revidovaná strategie by měla zohlednit dosavadní vývoj a zkušenosti z finančního vzdělávání a reagovat na zjištění plynoucí z měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace, mezinárodního šetření finanční gramotnosti 15letých žáků PISA (Programme for International Student Assessment) a šetření České školní inspekce. NSFV 2.0 by rovněž měla odrážet proběhlé či probíhající legislativní změny a závěry jednání, odborných diskusí a konzultací vedených k problematice zvyšování finanční gramotnosti a zaznamenávání trendů a příkladů dobré praxe v tuzemsku i v zahraničí.

Východiskem pro novou NSFV byly samozřejmě také poznatky členů pracovní skupiny finančního vzdělávání (PSFV) vedené MF, jejímž cílem je na expertní úrovni diskutovat o řešení dlouhodobých i aktuálních otázek týkajících se finančního vzdělávání. Členové PSFV např. v roce 2017 aktualizovali definici finanční gramotnosti a Standard finanční gramotnosti, který stanovuje cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky základních a středních škol. Výsledkem revize NSFV je dokument *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0.*, který je v souladu s programovým prohlášením vlády:

„... Budeme podporovat rozvoj finančního trhu a posilování jeho odolnosti. Zaměříme se rovněž na ochranu práv spotřebitelů finančních služeb a rozvoj finančního vzdělávání.“

(Zdroj: Programové prohlášení vlády ze dne 27. 6. 2018, část Finance a hospodaření státu)

Veřejná konzultace

Ministerstvo financí zahájilo konzultaci k revizi NSFV s širokou veřejností v roce 2017. Deklarovaným cílem konzultace bylo vyhodnocení aktuálnosti NSFV a identifikace možností zvýšení efektivity finančního vzdělávání v České republice do budoucna. Aktualizace měla zohledňovat měnící se vnější sociálně-ekonomické podmínky a potřeby společnosti. Tématy konzultace byly obecné cíle NSFV, dvoupilířová struktura finančního vzdělávání, prioritní oblasti, určení prioritních cílových skupin obyvatel, na které by se aktivity státu v oblasti finančního vzdělávání měly do budoucna zaměřit, role jednotlivých subjektů a pracovní skupiny pro finanční vzdělávání a evidence či hodnocení projektů finančního vzdělávání. Podrobné shrnutí výsledků veřejné konzultace je dostupné na [webových stránkách PSFV](#).

Na základě výsledků veřejné konzultace Ministerstvo financí v květnu roku 2018 zveřejnilo první návrh revidované NSFV, který v sobě obsahoval další konzultaci na téma prioritní cílové skupiny. Do léta roku 2019 byly rozeslány celkem čtyři pracovní verze NSFV 2.0, k nimž se mohli všichni členové podskupiny pro revizi NSFV vyjádřit, a na jejich základě připomínek, bilaterálních a společných jednání byl vytvořen konečný text předkládaného návrhu NSFV 2.0.

Prioritní cílové skupiny

Stávající NSFV z roku 2010 se soustředila primárně na žáky základních a středních škol, pro další období však bylo nutné jít o krok dál. Ve stávající NSFV je stanoveno, že další vzdělávání, zaměřené na dospělou populaci, tedy spotřebitele (i potenciální) finančních produktů a služeb, mělo by být především zajišťováno soukromým sektorem, zejména prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů. Protože se finanční instituce v současné době zaměřují spíše na děti či mládež, je nutné se v dalším období více zaměřit na některé skupiny dospělých, kteří doposud neměli možnost projít povinnou výukou finanční gramotnosti, a jejich finanční vzdělávání není pro soukromý sektor příliš atraktivní, případně nemá jak tyto cílové skupiny oslovit.

Protože není možné a ani efektivní vzdělávat celou dospělou populaci jako celek, cílem konzultace bylo identifikovat 2 – 3 prioritní skupiny mezi dospělými občany, na které by měla být zaměřena pozornost v dalším období. V rámci pracovní skupiny pro finanční vzdělávání byla navržena následující kritéria, která sloužila k výběru prioritních cílových skupin:

1. snadná **definovatelnost** – cílovou skupinu lze jednoznačně vymezit
2. jednoduchá **dosazitelnost** – stát má možnost danou cílovou skupinu „přimět“ se finančně vzdělávat
3. vysoká **potřebnost** finančního vzdělávání pro danou cílovou skupinu – potřebnost je dána zranitelností dané cílové skupiny, mj. i nízkou úrovní finanční gramotnosti této skupiny obyvatel
4. široký **dopad** finančního vzdělávání na danou cílovou skupinu – finanční vzdělávání zasáhne co největší počet osob z dané cílové skupiny.

Box – Shrnutí výsledků veřejné konzultace k cílovým skupinám

Z veřejné konzultace vyplynula potřeba zaměřit se zejména na (seřazeno podle četnosti odpovědí):

- učitele a vzdělavatele
- zaměstnance veřejného sektoru (sociální pracovníky, zaměstnance úřadů práce a obecních úřadů, policisty atd.)
- lidi s nízkými příjmy, resp. příjemce dávek
- seniory

Tyto čtyři cílové skupiny byly po nutných úpravách, resp. specifikacích zahrnuty do návrhu NSFV 2.0 – více viz níže.

Mezi dalšími náměty na prioritní cílové skupiny vzešlými z konzultace se objevili např.

- nezaměstnaní – z měření úrovně finanční gramotnosti populace České republiky vyplynulo, že ekonomicky neaktivní lidé mají velmi nízkou úroveň znalostí a nemají příliš dobrou aplikaci těchto znalostí; pokud se ale tyto osoby neregistrují na úřadu práce, stát na ně nedosáhne; proto byla prioritní cílová skupina zúžena na nezaměstnané registrované na úřadu práce
- lidé se základním vzděláním – z měření vyplynula potřeba vzdělávat tyto osoby, protože mají velmi nízkou úroveň znalostí i jejich praktické aplikace; stát si ovšem nedokáže poradit s vymezením těchto lidí (nesplňuje kritérium 1, a tudíž ani 2)
- lidé v oddlužení – ti v průběhu procesu oddlužení získají takovou „školu života“, že už není nutné je speciálně školit (tj. nesplňují kritéria 3 a 4)
- lidé těsně před osobním bankrotem – nelze je jednoznačně definovat a zacílit na ně (nesplnění kritéria 1 a 2)
- vysokoškolští studenti – lidé s vysokou školou mají dlouhodobě nejvyšší finanční gramotnost (nesplnění kritéria 3)

Stávající NSFV určuje, že v rámci stanovené dvoupilířové struktury finančního vzdělávání je garantem finančního vzdělávání žáků stát. Další vzdělávání zaměřené na dospělou populaci by mělo být zajišťováno především soukromým sektorem. V návrhu NSFV 2.0 žáci základních a středních škol prioritní cílovou skupinou zůstávají, ale stát se chce nově zaměřit i na další prioritní cílové skupiny z dospělé populace. Na základě výsledků konzultace a po detailnějším definování cílových skupin podle 4 výše uvedených kritérií tak došlo k definování následujících prioritních cílových skupin z řad dospělé populace. Jedná se o vybrané zranitelné skupiny dospělé populace, které se neměly možnost s výukou finanční gramotnosti setkat, a dále pak osoby, které by finanční vzdělání měly vzhledem ke své profesi samy předávat dále – tj. pedagogové a vybraní zaměstnanci veřejného sektoru.

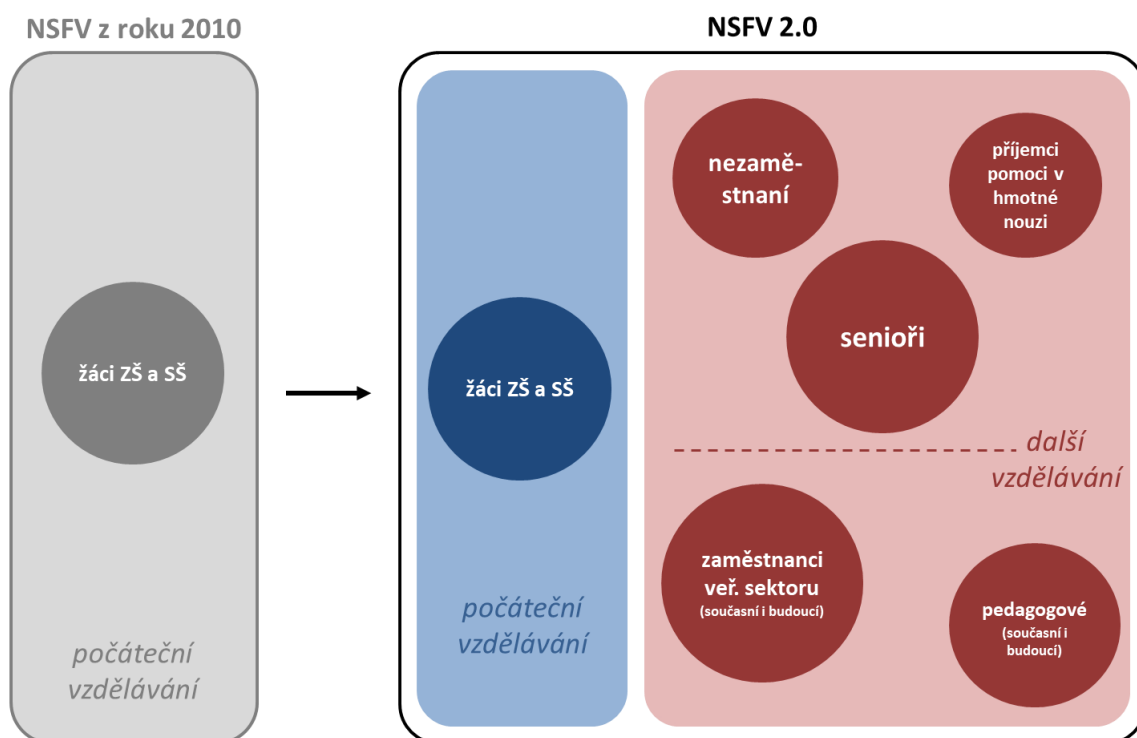
- **nezaměstnaní registrovaní na Úřadu práce České republiky** – jedná se o jednoznačně definovanou skupinu (kritérium 1), stát ji může oslovit a vzdělávat např. při žádosti o podporu v nezaměstnanosti nebo při pravidelných schůzkách se zaměstnanci úřadu práce (kritérium 2), kritérium 3 je naplněno výsledkem měření úrovně finanční gramotnosti z roku 2010, že ekonomicky neaktivní lidé mají velmi nízkou úroveň finančních znalostí, a je to dostatečně velká skupina pro zajištění jistého dopadu na společnost jako takovou (kritérium 4)
- **příjemci pomoci v hmotné nouzi** – jedná se o jednoznačně definovanou skupinu (kritérium 1), stát je opět může oslovit a vzdělávat při žádosti o pomoc v hmotné nouzi (kritérium 2), kritérium

3 a 4 je naplněno stejně jako u nezaměstnaných, podle měření finanční gramotnosti na tom nejsou lidé s nízkými příjmy příliš dobře v otázce finanční gramotnosti

- **senioři** – jednoznačně definovaná skupina (kritérium 1), stát se k této cílové skupině dostane při žádosti o poskytnutí starobního důchodu (kritérium 2), jedná se o zranitelnou skupinu, např. ze strany tzv. „šmejdů“, tedy osob zneužívající důvěřivosti či menší ostražitosti seniorů (kritérium 3) a je to velká skupina pro zajištění jistého dopadu na společnost jako takovou (kritérium 4)
- s uvedenými prioritními cílovými skupinami souvisí nutnost vzdělávat také **stávající i budoucí**
 - **pedagogy** a
 - **zaměstnance veřejného sektoru** (sociální pracovníky, zaměstnance úřadů práce a obecních úřadů, policisty, zaměstnance Probační a mediační služby a Vězeňské služby České republiky atd.)

Finanční vzdělávání pedagogů a zaměstnanců veřejného sektoru přináší pozitivní dopad nejen pro ně samotné, ale hlavně na osoby, včetně těch z prioritních cílových skupin, se kterými pracují. Současně se snižují celkové náklady společnosti na ochranu spotřebitele a na sociální pomoc.

Schéma – Rozšíření prioritních cílových skupin v NSFV 2.0

Zdroj: MF - vlastní zpracování

Role a odpovědnost členů PSFV

V rámci návrhu NSFV 2.0 byly aktualizovány role podle působnosti jednotlivých aktérů, zároveň byly brány v potaz nové potřeby k zabezpečení finančního vzdělávání nově stanoveným prioritním cílovým skupinám. Větší důraz je tak kladen na práci České školní inspekce, MŠMT a MPSV.

Dále mezinárodní síť finančního vzdělávání INFE při OECD vydala čtyři dokumenty obsahující doporučení týkající se implementace národních strategií, která taktéž byla vodítkem pro Ministerstvo financí při revizi NSFV a kterými by se jako zástupce členské země OECD mělo řídit. Jedná se o Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness, Recommendation on Good Practices for Financial Education Relating to Private Pensions, Recommendation on Good Practices for

Enhanced Awareness and Education on Insurance Issues a Recommendation on Good Practices for Financial Education and Awareness relating to Credit.

Těmito doporučeními se ČR inspirovala v řadě různých finančně vzdělávacích aktivit. Některé z nich již byly realizovány, či běží, viz box níže.

Box – Aktivity inspirované doporučeními k finančnímu vzdělávání vydanými OECD

doporučení OECD	jak je nebo bude v ČR naplňováno
- zajistit, aby finanční vzdělávání bylo již ve školách (včetně zajištění podpory příslušného ministerstva)	- na středních školách je povinná výuka finanční gramotnosti od roku 2009, na základních školách od roku 2013
- koordinovat finanční vzdělávání jak na národní, tak na regionální a místní úrovni , a to jak veřejného, tak soukromého sektoru (včetně zajištění zahrnutí asociací a sponzorství z veřejných i soukromých prostředků), zároveň však spolupracovat s ostatními subjekty i na mezinárodní úrovni	- návrh NSFV 2.0 reaguje na toto doporučení zahrnutím zaměstnanců veřejného sektoru (včetně zaměstnanců úřadů práce, obecních úřadů a sociálních pracovníků) do prioritních cílových skupin - propojení mezi národní a místní úrovní zajišťuje PSFV, jejíž členové různou měrou participují jak na projektech jak celostátních, tak i regionálně či místně zaměřených
- poskytovat relevantní informace prostřednictvím uživatelsky přívětivé webové stránky	- zřízení rozcestníkový finančně-vzdělávací portál „Proč se finančně vzdělávat?“, na kterém se budou nově evidovat projekty splňující kritéria finančního vzdělávání
- jasně vymezit rozdíl mezi finančním vzděláváním a komerčním finančním poradenstvím – tj. vypracovat tzv. principy nezávislosti	- viz výše k podskupinám PSFV – principy nezávislosti byly vytvořeny v roce 2013, a sloužily jako příklad dobré praxe pro OECD při tvorbě doporučení INFE k zahrnutí neziskového a soukromého sektoru do systému finančního vzdělávání
- vytvořit metody hodnocení již probíhajících i plánovaných projektů finančního vzdělávání	- návrh NSFV 2.0 stanovuje, že hodnocení projektu finančního vzdělávání evidovaného na webu www.psfv.cz probíhá formou sebehodnocení - do budoucna je zvažována prezentace best practices
- oficiálně uznávat programy finančního vzdělávání , které naplňují relevantní kritéria	- při jednáních v rámci revize NSFV byl zvolena forma evidence projektů - nově budou mít členové PSFV povinnost nějaký projekt finančního vzdělávání mít a evidovat jej
- zajišťovat podporu vhodných médií k šíření finanční gramotnosti (rádio, televize, tisk, billboardy, internet, brožury, úřady, spotřebitelská centra + zajišťovat, aby se finanční gramotnost zvyšovala např. u novinářů jako takových)	- bude zpracován komunikační plán - počítá se i s využitím pobočky úřadů práce, České/Okresní správy sociálního zabezpečení, případně obecních úřadů -
- zajistit řádnou výuku těm, kteří budou dále finanční vzdělávání šířit , včetně podkladových materiálů	- nově mezi prioritní cílové skupiny budou patřit budoucí i stávající pedagogové a zaměstnanci veřejného sektoru (viz výše)
- spolupracovat se zaměstnavateli a podporovat finanční vzdělávání v zaměstnání	- předpokládáme oslovení zaměstnavatelů a odborů s možností spolupráce v oblasti finančního vzdělávání
- zhodnotit potřeby finanční vzdělávání s ohledem na - specifické skupiny obyvatel, rizik a produktů a - klíčové momenty běžného života občana (nástup do práce, vstup do manželství, narození dítěte, odchod do důchodu ap.), a podle nich vzdělávání poskytovat.	- tyto návrhy byly vzaty na vědomí při - přípravě standardu finanční gramotnosti, který zahrnuje žádoucí kompetence v oblasti finanční gramotnosti - stanovení prioritních cílových skupin, které částečně kopírují životní situace (ztráta zaměstnání, ztráta příjmu, odchod do důchodu)

Zdroj: OECD, MF, vlastní zpracování

Evidence projektů

Existuje velká řada projektů a aktivit prezentovaných jako finanční vzdělávání, které však ve skutečnosti požadavky kladené na ně nesplňuje. NSFV 2.0 proto nově navrhuje systém evidence projektů finančního vzdělávání na webových stránkách PSFV. Tato evidence by měla na jednom místě sdružovat kvalitní projekty a příklady dobré praxe, a usnadnit tak hledání finančně vzdělávacího projektu vhodného pro různé příjemce finančního vzdělávání. Z evidence bude patrné, kdo projekt realizuje, kontaktní údaje, na jakou cílovou skupinu je projekt zaměřen, jaká je teritoriální působnost projektu apod. U evidovaných projektů prohlašuje osoba, která je nahlašuje, že splňují čtyři principy finančního vzdělávání, a to:

- **objektivita** – informace jsou sdělovány objektivně bez subjektivního hodnocení, nejsou zatajovány důležité informace, lze pracovat s reálnými daty a používat konkrétní ukázky produktů, vždy však na bázi nestrannosti,
- **nezávislosti** – finanční vzdělávání je odděleno od marketingu, nepropaguje a nedoporučuje se konkrétní produkt, služba, poskytovatel apod. a při prezentaci projektu finančního vzdělávání je transparentně uveden financující subjekt, není však nadužíváno jeho logo,
- **odbornosti** – je garantována správnost a relevantnost obsahu a dostatečné pedagogické a odborné schopnosti a dovednosti vzdělavatelů a
- **zacílení** – užité nástroje a způsoby finančního vzdělávání jsou přiměřené dané cílové skupině, zejména respektují její komunikační potřeby.⁶

Budoucí kroky

V návaznosti na schválení NSFV 2.0 vládou si **PSFV** vytvoří **plán činností**, které jak členové PSFV, tak další subjekty podílející se na finančním vzdělávání (typicky členové profesních sdružení finančních institucí), zamýšlejí v letech 2020-2022 vyvíjet. Část těchto aktivit by měla mít výše zmíněný odraz v nově vznikající webové evidenci projektů finančního vzdělávání. PSFV rovněž přijme svůj **členský řád**, který upraví způsob jejího rozhodování, pravidla členství v PSFV a další organizační otázky.

Ministerstvo financí bude usilovat o to, aby do budoucna bylo vytvořeno pevnější a dlouhodobější **partnerství státu a soukromých osob** v rámci finančního vzdělávání, založené na oboustranných přínosech a vedoucí k tomu, že finanční vzdělávání v České republice získá vyšší kvalitu a bude účinnější.

⁶ Zacílení konkrétního finančně vzdělávacího projektu vyjadřuje jeho uzpůsobení daným příjemcům, identifikovaným podle různých kritérií – sociálního, ekonomického, genderového, vzdělání, regionálního apod.